

Niniejszy materiał opisuje zasady pracy wychowawczej w ramach systemu instrumentów metodycznych zaproponowanego przez ZIM. **Fragmety zapisane kursywą mają charakter poradnictwa, pozostałe zaś regulaminu.** Regulamin SIM doprecyzowuje jego postanowienia, zwłaszcza w sytuacjach brzegowych, ale w razie wyraźnego konfliktu obu dokumentów **niniejszy materiał ma pierwszeństwo.**

Nowy System Instrumentów Metodycznych dla drużynowej drużyny harcerskiej oraz drużyny wielopoziomowej zrzeszającej harcerzy

(wersja robocza z dnia 14.01.2020)

Autorzy: hm. Agnieszka Fortuna, instruktorzy ZIM

Druhno Drużynowa, Druhu Drużynowy,

Przedstawiamy Ci nowy system instrumentów metodycznych ZHP (SIM). Mamy nadzieję, że niezależnie od tego, czy Twój staż na funkcji jest długi, czy objąłeś/objęłaś ją niedawno, będzie Ci łatwo z niego korzystać, a Twoje harcerki i harcerze będą chętnie się rozwijać za pomocą odnowionych instrumentów.

Zaproponowana konstrukcja SIM ma sprawić, że Twój harcerze będą mogli korzystać z rozpisanych propozycji bez konieczności ich modyfikowania. Jednocześnie zachęcamy, aby opiekun próby (drużynowy, przyboczny) traktował każdego podopiecznego indywidualnie i w razie potrzeby dostosowywał programy tropów, sprawności, a przede wszystkim wyzwania do potrzeb wychowawczych i preferencji wychowanka.

W ramach nowego SIM masz do dyspozycji następujące narzędzia – instrumenty metodyczne:

- próbę harcerza
- stopnie
- sprawności
- tropy
- wyzwania

Próba harcerza ma na celu zapoznanie kandydata z harcerskimi ideałami, zasadami działania i zwyczajami, tak by mógł podjąć świadomą decyzję, czy chce złożyć Przyrzeczenie Harcerskie. Nie ma ona być

wyzwaniem ani trudnością do pokonania, a jedynie zapewnić możliwość złożenia Przyrzeczenia, które kandydat będzie rozumiał.

Celem tej próby jest zrozumienie przez kandydata czym jest harcerstwo i czego w związku z tym się od niego wymaga, a co mu daje, a nie osiągnięcie przez niego "szczytu ideałów" - nad tym będzie pracował po otrzymaniu Krzyża Harcerskiego, za pośrednictwem instrumentów metodycznych. Próba harcerza jest wejściem na tę ścieżkę, nie zaś całą drogą.

Stopnie są „instrumentem-matką” pozwalającym harcerzom rozwijać się całościowo i równomiernie, jednocześnie zapewniając osiągnięcie przez każdego z nich pewnych minimalnych kompetencji oczekiwanych na poszczególnych etapach rozwoju. Próby na poszczególne stopnie składają się z określonych zadań podstawowych oraz zdobywania pozostałych instrumentów metodycznych – sprawności, tropów i wyzwań. Jeśli zajdzie taka potrzeba, drużynowy może rozszerzyć standardowy schemat próby o maksymalnie trzy zadania uzupełniające, potrzebne danemu harcerzowi (szczegóły poniżej).

Zadania podstawowe są również kanwą do planowania programu zastępu/drużyny. Plan pracy drużyny powinien być tak przygotowany, że harcerz realizuje większość zadań podstawowych w ramach zbiórek i wyjazdów drużyny.

Sprawności są potwierdzeniem umiejętności (kompetencji) w działaniu. Sprawność harcerska jest potwierdzeniem, że harcerz posiada określone umiejętności i potrafi z nich korzystać, co udowodnił przez wykonanie konkretnych zadań. Sprawności rozwijają przede wszystkim umiejętności, w dalszej zaś kolejności – wiedzę i tożsamość harcerską. Sprawności są implementacją uczenia w działaniu, stymulują głównie rozwój fizyczny i intelektualny.

Wszystkie programy sprawności zostały przepisane od nowa, z dostosowaniem do dzisiejszych realiów i zainteresowań dzieci. Zasady zdobywania sprawności są teraz mniej sformalizowane i oferują drużynowemu większą elastyczność. Harcerzom będzie teraz łatwiej wybrać samemu sprawność, a w razie potrzeby drużynowemu łatwiej modyfikować programy, dzięki pojawieniu się idei poziomu danej sprawności.

Programy sprawności umożliwiają w większości przypadków rozpoczęcie zdobywania sprawności, bez konieczności układania bądź przerabiania próby.

Tropy są instrumentami zdobywanymi zespołowo. Na poziomie harcerskim są one jedynie opisem standardowego funkcjonowania zastępu, który sam wybiera sobie rzeczy do robienia, dzieli się zadaniami, potem zaś wspólnie je wykonuje i podsumowuje. Celem tropów jest rozwijanie kompetencji współpracy w grupie, kluczowej w dzisiejszym świecie (rozwój społeczny) oraz wspieranie postawy służby i braterstwa.

Jednocześnie tropy harcerskie wspomagają funkcjonowanie zastępów, wspierając typowy schemat ich działania.

Wyzwania są nowością w SIM. Są to indywidualne, mało sformalizowane próby mające na celu rozwinięcie harcerki i harcerza w obszarze duchowym, emocjonalnym i silnej woli. Wyzwanie jest indywidualną próbą charakteru harcerza. Ma ono skłonić go do zmierzenia się z wybraną trudnością i w ten sposób wzmocnienia swego ducha i siły woli, zaś po pokonaniu trudności – wzmocnienia poczucia własnej wartości. Dzięki podjęciu i zrealizowaniu wyzwania wychowanek ma się przekonać, że może i powinien pracować nad sobą – że dzięki sile woli potrafi zmienić się na lepsze. Podstawą tworzenia wyzwań jest Prawo Harcerskie.

Do tej kategorii przeniesione zostały niektóre dawne sprawności, ukierunkowane nie na rozwijanie faktycznych umiejętności, a na pracę z duchem, emocjami i siłą woli np. Robinson, Szara lilijka.

Poniżej wielokrotnie spotkasz się z przypisaniem konkretnych zadań drużynowemu. Niemal wszystkie z nich możesz przekazać wskazanym członkom swej kadry, biorąc pod uwagę ich świadomość wychowawczą. Przykładowo, możesz przekazać przybocznym prowadzenie prób na stopnie czy zatwierdzanie wyzwań proponowanych przez harcerzy.

Jedyną czynnością, której nie da się w ten sposób przenieść na kadrę drużyny, jest wydawanie rozkazów potwierdzających określone decyzje.

Wspierając harcerzy w pracy z instrumentami metodycznymi, nie wahaj się szukać inspiracji. Dużym wsparciem, zwłaszcza przy planowaniu tropów, będą m.in. propozycje programowe ZHP, które znajdziesz na stronie www.cbp.zhp.pl.

Życzymy powodzenia! W razie jakichkolwiek pytań, skontaktuj się z metodykiem - swoim opiekunem z pilotażu.

Instruktorzy Zespołu projektowego ds. reformy instrumentów metodycznych

1. PRÓBA HARCERZA

Próbie harcerza powinien przejść każdy harcerz czy harcerka dołączający do ZHP. Jej celem jest zapoznanie kandydata z harcerstwem i przygotowanie do świadomego złożenia Przyrzeczenia Harcerskiego.

Próba harcerza nie jest wyzwaniem do pokonania – lista zadań wchodzących w jej skład jest stała i nie powinna stwarzać realnego ryzyka, że chętny kandydat mimo faktycznych starań nie zdoła próby zrealizować.

Sposób zdobywania

Próba harcerza realizowana jest indywidualnie, częściowo na zbiórkach zastępu i drużyny, częściowo poza nimi.

Program instrumentu

Próba harcerza realizowana jest według stałej listy zadań do wykonania. Środowiska mogą rozszerzyć próbę harcerza o elementy własnej tożsamości; powinno to wówczas przyjąć formę jednolitą dla wszystkich kandydatów i nie powinno istotnie zwiększyć trudności ani pracochłonności próby. Celem jest tu poznanie obrzędowości i charakterystyki środowiska, nie zdobycie całej wiedzy harcerskiej.

Materiały dla wychowanków

Kartę próby harcerza znajdziesz na stronie <https://zhp.pl/hub-gk/instrumenty-metodyczne/> w zakładce **Pilotaż harcerskich instrumentów metodycznych** jako "Materiały powiązane z próbą harcerza".

Czas trwania próby

Czas realizacji próby harcerza nie powinien przekroczyć 6 miesięcy. Jeśli kandydat nie zrealizuje w tym czasie zadań próby, należy przeanalizować, czy faktycznie stara się on zostać harcerzem i przedyskutować z nim wymagania stawiane członkom ZHP. Jeśli rozmowa ta nie doprowadzi do rychłego dokończenia próby, należy ją zamknąć z wynikiem negatywnym. Taki rozwój wypadków nie uniemożliwia kandydatowi otwarcia próby harcerza ponownie.

Rozpoczęcie i zakończenie zdobywania

Realizacja próby harcerza rozpoczyna się na jednej z pierwszych zbiórek, w której uczestniczy kandydat. Próbę harcerza otwieramy, gdy zdecyduje, że chce przynajmniej na razie przychodzić na zbiórki. Należy mu wówczas przekazać kartę próby zawierającą jasno sformułowane zadania do wykonania oraz określić, kto i w jakiej formie potwierdzi ich wykonanie.

Po zrealizowaniu zadań próby harcerza kandydat zgłasza ten fakt zastępowemu. Zrealizowanie próby harcerza oznacza automatycznie dopuszczenie kandydata do złożenia Przyrzeczenia Harcerskiego.

Po zrealizowaniu przez kandydata próby harcerza drużynowy powinien umożliwić mu złożenie Przyrzeczenia Harcerskiego. W żadnym wypadku czas oczekiwania na Przyrzeczenie nie może przekroczyć 3 miesięcy.

Rola opiekuna

Ponieważ próba harcerza przebiega według stałego dla wszystkich harcerzy w drużynie programu, opieka nad nią sprowadza się do monitorowania postępów i ewentualnie udostępniania kandydatowi potrzebnych informacji. Naturalnym opiekunem próby harcerza jest zastępowy kandydata.

2. STOPNIE

Stopnie to indywidualny instrument metodyczny, mający na celu stymulowanie wszechstronnego i równomiernego rozwoju kandydata we wszystkich sferach uwzględnionych w Harcerskim Systemie Wychowawczym.

Sposób zdobywania

Złożenie Przyrzeczenia Harcerskiego nie jest warunkiem otwarcia próby na stopień kandydatowi, który dopiero wstąpił do ZHP, niemniej powinno ono nastąpić **przed zamknięciem próby na pierwszy stopień**.

Drużynowy wraz z kandydatem dobierają stopień harcerski **odpowiedni dla jego etapu rozwoju**. Na poziomie metodycznym harcerskim najodpowiedniejsze będą pierwsze dwa stopnie:

- a. ochotniczka/młodziak, zdobywane na ogół w wieku 10-12 lat,
- b. tropicielka/wywiadowca, zdobywane na ogół w wieku 12-13 lat.

Podanych tu granic wiekowych nie wolno traktować jako sztywnych, nie ma także zasady zdobywania stopni po kolei – stopień zawsze dobieramy według aktualnych potrzeb rozwojowych.

W wyjątkowych, uzasadnionych sytuacjach harcerze mogą zdobywać także trzeci stopień, tj. pionierkę/odkrywcę. Jediną sztywną zasadą w tym obszarze jest niezdobywanie gwiazdek zachowawczych przez harcerzy.

Stopnie harcerskie zdobywane są indywidualnie. Podstawą realizacji prób na stopnie harcerskie są działania na zbiórkach zastępu i drużyny, harcerskich wyjazdach.

Niektóre zadania harcerze mogą zrealizować poza działaniami harcerskimi, np. przygotowując prezentację o harcerstwie do szkoły, pomagając w prowadzeniu domu, działając w wolontariacie. Pozwoli to na urozmaicenie działań (w harcówce raczej nie przyda się na raz pięć plakatów o zdrowym żywieniu), a przede wszystkim będzie okazją do uczenia harcerzy łączenia różnych ról społecznych. Nie do przecenienia jest również to, że rodzic potwierdzający zrealizowanie wyzwania czy zadania ze sprawności będzie lepiej rozumiał, czym zajmuje się w harcerstwie jego dziecko.

Program instrumentu

Próba na stopień harcerski jest złożona z listy konkretnych zadań podstawowych (realizują one jednocześnie częściowo niektóre sprawności na określonym poziomie trudności) oraz wymogu zdobycia określonej liczby pozostałych instrumentów: sprawności, wyzwań i tropów.

Na każdy kolejny stopień składa się zdobycie poniższych instrumentów metodycznych:

Poziom stopnia	sprawności	tropy	wyzwania
–	4 × *	3	1-3
=	4 × **	3	1-3

W razie potrzeby drużynowy (opiekun próby) może także dodać do próby danego kandydata **maksymalnie 3 zadania uzupełniające**, które zapewnią wszechstronny kształt próby, pokrywając obszary pominięte przy dobieraniu instrumentów metodycznych. Mogą tu być ujęte zadania związane z tradycją, zwyczajami lub bohaterem środowiska, o ile jest to powiązane z ideą stopnia.

Podstawą pracy ze stopniami harcerskimi jest **idea stopnia**. Zaczynamy od przeanalizowania wraz z kandydatem różnic między jego postawą i poziomem wyznaczonym ideą stopnia. Na tej podstawie wybiera się wyzwania, a być może także sprawności. Nie trzeba tego zrobić w momencie otwarcia próby, **kandydat może wybierać konkretne instrumenty w trakcie próby**, potwierdzając wybór z opiekunem przed rozpoczęciem ich realizacji – zapewnia to elastyczność wobec postępującego rozwoju i zmieniających się zainteresowań kandydata przy jednoczesnej kontroli całościowej rozwoju.

Zadania podstawowe stopnia mają na celu zapewnić każdej harcerce i każdemu harcerzowi opanowanie minimalnego zestawu kompetencji niezbędnych na danym etapie rozwoju. **Zadań tych nie modyfikujemy.**

*Jeśli kandydat opanował już daną kompetencję przed otwarciem próby, wypracujcie wspólnie formę potwierdzenia tego faktu – np. demonstracji przez kandydata. **W takiej sytuacji nie należy formułować***

zadań na wyższym poziomie trudności – właściwą drogą będzie szybsze zrealizowanie przez kandydata próby na stopień i otwarcie kolejnej.

Ponieważ próby na stopnie obejmują też zdobywanie innych instrumentów metodycznych, dopuszczalne jest zaliczenie w poczet próby na stopień instrumentów zdobytych wcześniej, o ile nie były one częścią wcześniejszej próby na stopień. Zasada ta dotyczy maksymalnie połowy liczby sprawności i tropów wymaganych na dany stopień; nie dotyczy ona wyzwań.

Materiały dla wychowanków

Przy dobieraniu zadań próby i jej prowadzeniu warto posiłkować się gotowymi szablonami książeczek prób na poszczególne stopnie. Znajdziesz je na stronie <https://zhp.pl/hub-gk/instrumenty-metodyczne/> w zakładce **Pilotaż harcerskich instrumentów metodycznych** jako "Materiały powiązane ze stopniami".

Czas trwania próby

Optymalny czas trwania prób na stopnie ochotniczki/młodzika i tropicielki/wywiadowcy to 6-12 miesięcy, pionierki/odkrywcy 9-12 miesięcy.

*Są to wytyczne, nie sztywne ramy, tym niemniej błędem byłoby układanie prób wyraźnie dłuższych niż wskazano, gdyż świadczyłoby to o niepotrzebnym rozbudowywaniu próby. Trzeba też pamiętać, że dla dzieci w wieku harcerskim **zbyt długi okres próby staje się abstrakcyjny i z taką próbą bardzo trudno im się identyfikować**. Jeśli za to harcerz/harcerka zrealizuje próbę szybciej niż założono, zdecydowanie nie należy odwlekać przyznania stopnia – sytuacja taka byłaby niezwykle demotywująca dla kandydata/kandydatki.*

Rozpoczęcie i zakończenie zdobywania

Otwarcie i zamknięcie próby na stopień ogłaszane są w rozkazie drużynowego. Przyznanie stopnia powinno nastąpić w obrzędowy sposób na forum drużyny.

Roła opiekuna

Próby na stopnie harcerskie prowadzi drużynowy lub inna wskazana przez niego osoba.

Prowadzenie próby wymaga całościowego oglądu rozwoju kandydata na różnych płaszczyznach i takiego dobrania zadań uzupełniających i innych instrumentów, by realizacja próby w sposób pośredni doprowadziła kandydata do osiągnięcia poziomu określonego ideą stopnia. Wymaga to sporej świadomości wychowawczej i co do zasady jest zadaniem dla instruktora, w ostateczności – członka ZHP po kursach: przewodnikowskim i drużynowych harcerskich.

Kontrolowanie wykonania samych zadań nie wymaga tak dużej świadomości wychowawczej i naturalnie będzie powierzenie go zastępowemu.

3. SPRAWNOŚCI

Sposób zdobywania

Sprawności harcerskie zdobywane są indywidualnie, na poziomie harcerskim – głównie w ramach działań zastępu i drużyny, ale mogą też być zdobywane w życiu pozaharcerskim.

Członkowie zastępu czy drużyny mogą zdobywać tę samą sprawność równolegle, również w ramach wspólnych działań (np. zbiórki o danej tematyce), ale każdy z kandydatów zdobywa sprawność indywidualnie i tak też jest z jej zadań rozliczany.

Choć sprawności stanowią element prób na stopnie mogą być realizowane także poza próbą na stopień.

Program instrumentu

Sprawności występują na czterech poziomach trudności, oznaczanych odpowiednią liczbą gwiazdek. Harcerze zdobywają sprawności na poziomach dostosowanych do ich potrzeb rozwojowych i posiadanych już umiejętności. Nie ma obowiązku zdobywania sprawności z danej serii tematycznej wszystkich po kolei. Nic nie stoi też na przeszkodzie, żeby harcerz zdobył sprawność *** jeśli jest to poziom dostosowany do niego.

Nie ma jednak sensu zdobywanie sprawności o poziomie trudności niższym od już zdobytej w danej serii.

Sprawności harcerskie realizowane są według programów sprawności. Drużynowy powinien modyfikować te programy jedynie w wyjątkowych sytuacjach, np. gdy warunki zewnętrzne (miejsca zamieszkania, dostęp do sprzętu, uwarunkowania rodzinne, zdrowotne itp.) uniemożliwiają zrealizowanie zadania ujętego w programie. Uelastycznieniu programów sprawności służą idee poziomów trudności - wskazując w sposób bardziej ogólny oczekiwania stawiane wobec kandydata w danej gwiazdce. W razie potrzeby można na ich podstawie ułożyć alternatywne zadania.

Modyfikowanie zadań nie powinno owocować zmianą trudności sprawności – nieuzasadnione obniżanie wymagań podważa wychowawczy sens sprawności, zaś ich znaczne zawyżanie dezorganizuje system instrumentów jako całość.

Jednocześnie nie oznacza to, że podane zadania należy realizować dosłownie. Wyznaczają one pewien poziom trudności zadań, z którymi powinien zmierzyć się harcerz i zmierzenie się z którymi pozwoli mu nabyć praktyczne zdolności na poziomie uzasadniającym przyznanie sprawności.

Jeśli zatem zadanie sugeruje przygotowanie potrawy i podaje jako przykład pierogi, wiemy, że zadanie alternatywne będzie zakładało przygotowanie potrawy na ciepło, w którą należy włożyć nieco więcej pracy i wykorzystać jakiś przepis, zatem posmarowanie kromki chleba masłem nie będzie równoważne. Wiemy natomiast, że przygotowanie w to miejsce gulaszu, spaghetti z sosem własnym (nie ze słoika) lub dania jednogarnkowego będzie wymagało od harcerza skorzystania z przepisu, aby osiągnąć efekt w postaci pożywnej, własnoręcznie przygotowanego ciepłego posiłku i da mu jednocześnie zdolność przygotowywania takich posiłków w przyszłości. Nabycie tej zdolności jest celem sprawności, zatem każde zadanie alternatywne, które doprowadzi harcerza do jej pozyskania jest akceptowalne.

Lista sprawności ujęta w programie jest otwarta. Dodawanie do niej kolejnych sprawności wymaga zatwierdzenia ich przez Wydział Wsparcia Metodycznego Głównej Kwatery ZHP.

Funkcjonujące w niektórych środowiskach sprawności o charakterze tożsamościowym lub okolicznościowym najlepiej przekształcić w odznaki zdobywane poza schematem stopni i sprawności.

Część podstawowych zadań stopni harcerskich pokrywa się z zadaniami konkretnych sprawności z danej dziedziny. Dzięki temu realizującemu próbę na stopień harcerzowi łatwiej jest wykonać brakujące zadania i zdobyć odpowiednie sprawności, ale nie ma takiego wymogu – jeśli woli, może w ramach stopnia zdobyć od początku sprawności w innych, interesujących go obszarach.

Materiały dla wychowanków

Programy sprawności artystycznych, ekonomicznych, naukowych, przyrodniczych, sportowych znajdziesz na stronie <https://zhp.pl/hub-gk/instrumenty-metodyczne/> w zakładce **Pilotaż harcerskich instrumentów metodycznych** jako "Materiały powiązane ze sprawnościami".

Czas trwania próby

Nie jest określony.

Rozpoczęcie i zakończenie zdobywania

Rozpoczęcie zdobywania sprawności wymaga co do zasady jedynie decyzji kandydata, który informuje o tym drużynowego. Jeśli jednak program sprawności wymaga modyfikacji, może tego dokonać tylko drużynowy.

Dostosowanie sprawności do specyficznych sytuacji lub potrzeb kandydata wymaga szerokiej świadomości wychowawczej i dlatego co do zasady powinni się tym zajmować instruktorzy. Nie należy powierzać tego zadania zastępowym niebędącym instruktorami.

Po zrealizowaniu zadań programu sprawności kandydat zwraca się do rady drużyny o zamknięcie próby i przyznanie sprawności. Po pozytywnym zamknięciu próby przez radę drużyny sprawność przyznaje rozkazem drużynowy.

Nie chodzi o żadne formalne „wnioskowanie do rady drużyny”, a jedynie o zadeklarowanie przez kandydata, że wykonał zadania próby i w swojej opinii zasłużył na sprawność. Naturalnym pośrednikiem między harcerzem i radą drużyny jest tu jego zastępowy.

Rola opiekuna

Ponieważ programy sprawności sformułowane są w kategoriach konkretnych zadań do wykonania, ich potwierdzenie wymaga jedynie wiedzy z danej dziedziny, niekoniecznie zaś świadomości wychowawczej. Dzięki temu możesz wraz z kandydatem zgodzić się na potwierdzanie zadań przez konkretne osoby z szerokiego grona: zastępowego, członków drużyny, rodziców, specjalistów z danej dziedziny itd.

Jeśli drużyna ma taką tradycję, możecie potwierdzać wykonanie zadań w inny sposób, np. na grze lub biegu sprawdzającym umiejętności. Dbaj jednak, by zaliczanie sprawności nie przekształciło się w sztuczny egzamin praktyczny – forma taka ma sens tylko w przypadku symulacji z pierwszej pomocy. Warto pamiętać o zasadzie: masz już daną "sprawność"? Udowodnij to - pokaż, że to potrafisz (w dowolny sposób).

4. TROPY

Sposób zdobywania

Trop jest instrumentem metodycznym **zdożywającym w zastępie**.

*Trop harcerski jest po prostu ujęciem standardowego sposobu funkcjonowania zastępu w formę instrumentu metodycznego, o **ograniczonych do minimum wymogach formalnych**. Ich zdobywanie poza rozwojem harcerzy **wzmacnia także funkcjonowanie systemu małych grup w drużynie**.*

Trop harcerski jest **przedsięwzięciem zastępu, wybieranym oddolnie i realizowanym autonomicznie, pod okiem zastępowego**. Każdy z członków zastępu może zadecydować o wspólnym wyborze tropu, ale też powinien być współodpowiedzialny za przynajmniej jedno z zaplanowanych zadań.

Najczęściej jest on zdobywany w ramach zbiórek zastępu, ale elementem tropu mogą być także indywidualne działania harcerzy poza zbiórkami.

Indywidualne działania harcerzy poza ziórkami dotyczą najczęściej przygotowywania elementów potrzebnych później do wspólnego przedsięwzięcia.

Trop harcerski realizujemy **w trzech krokach**. Każdy program tropu zawiera następujące wskazówki:

- a. **Zaplanujcie**, czyli zbierzcie potrzebne informacje, ustalcie, co chcecie zrobić i podzielcie się obowiązkami.
- b. **Zróbcie**, wykonajcie zadanie wedle własnego pomysłu, w którym każdy członek zastępu ma swoją rolę do odegrania.
- c. **Podsumujcie**, oceńcie w swoim gronie czy udało wam się osiągnąć założone cele i czy każdy dołożył się do ich realizacji, a następnie pochwalcie się swoimi osiągnięciami.

Tropy można zdobywać od razu po wstąpieniu do drużyny, **przed złożeniem Przysięgi Harcerskiej**. Choć tropy stanowią element prób na stopnie mogą być realizowane także poza próbą na stopień.

Program instrumentu

Tematyka tropu jest zasadniczo dowolna i odzwierciedla zainteresowania członków zastępu. Tropy grupuje się w kategorie tematyczne:

1. **NATURA**: Tropienie NATURY to ulubione zajęcie niejednej harcerki i niejednego harcerza. Świat przyrody pełen jest niezwykłych tajemnic i naturalnych skarbów czekających tylko na wprawnych obserwatorów. Jednak to, co żyje w wodzie, na ziemi i w powietrzu potrzebuje nie tylko naszego zachwyty, ale i ochrony. Nie ma czasu do stracenia - do dzieła!
2. **INICJATYWA**: Tropiąc zastępem miejsca, w których warto podjąć INICJATYWĘ, zastanówcie się, gdzie wasza dobra wola i rzetelna praca przydadzą się najbardziej. Zaczynajcie od swojego najbliższego otoczenia – je znacie przecież najlepiej – ale jeśli nadarzy się okazja, zróbcie coś pożytecznego także dla dzieci i młodzieży z dalszych krańców świata.
3. **OJCZYZNA**: Tropienie OJCZYZNY ma wiele znaczeń. Możecie dowiedzieć się więcej o naszej historii i jej bohaterach, doświadczyć bliskiego spotkania z polską muzyką, malarstwem czy filmem, a także na własne oczy zobaczyć najpiękniejsze zabytki. Pokażcie, że nie o was mówi przysłowie: "cudze chwalicie, swego nie znacie".

4. BRATERSTWO: Jak wiemy, „Harcerz w każdym widzi bliźniego, a za brata uważa każdego innego harcerza”. Tropy BRATERSTWA poświęcone są osobom, wobec których to wezwanie potrzebuje aktualnie waszej konkretnej odpowiedzi – osobom w jakiś sposób innym i przez to odrzucanym przez większość. Udzielcie im wsparcia najlepiej, jak potraficie!
5. ZARADNOŚĆ: „Do odważnych świat należy!”, a któż mniej boi się wyzwiań niż harcerki i harcerze? Podążając tropem ZARADNOŚCI szybko przekonacie się, że świat pieniędzy nie dotyczy wyłącznie dorosłych. Zobaczcie, jak już dziś możecie uczynić świat bardziej sprawiedliwym, a swoją zawodową przyszłość - bardziej zrozumiałą.
6. ODKRYWANIE: O harcerkach i harcerzach mówi się, że zawsze chcą więcej wiedzieć niż wiedzą i umieć więcej niż umieją. Czy tak jest także z wami? Tropy dotyczące ODKRYWANIA wychodzą tej potrzebie naprzeciw: pozwalają przeprowadzać własne doświadczenia i eksperymenty oraz zgłębiać tajniki nauki i techniki.
7. CZŁOWIEK: Wszyscy wiemy, że w zdrowym ciele zdrowy duch, ale czy równie dobrze wiemy co robić, żeby każda druha i druh byli zdrowi? Tropiąc CZŁOWIEKA będziecie mieli okazję zasmakować różnych rzeczy dodających sił ciału: ruchu, odpoczynku, odpowiedniego jedzenia, a nawet wody i mydła.

Jeśli zastęp nie chce korzystać z żadnych zaproponowanych gotowych pomysłów lub luźniejszych inspiracji może na podstawie opisu kategorii tematycznej realizować swój w pełni autorski pomysł. Tu z pomocą przychodzą właśnie kategorie tematyczne – ich celem jest ułatwienie podejmowania inicjatyw, dzięki nadaniu możliwych kierunków działania.

Przewodząc zastępowi, zastępowy powinien dbać, by kolejne zdobywane tropy dotyczyły **różnych dziedzin**, tak by zapewnić harcerzom zróżnicowany rozwój (**w ramach próby na stopień każdy trop powinien być z innej kategorii**). Ponadto w ramach każdej próby na stopień harcerski **przynajmniej 1 trop musi zawierać elementy służby**.

Materiały dla wychowanków

Narzędziem przydatnym zastępom będzie z pewnością [karta tropu harcerskiego](#).

Programy tropów zawierają przykładowe przedsięwzięcia zastępu, niektóre rozpisane na konkretne działania, inne jedynie w postaci pomysłów – źródła inspiracji. Znajdziesz je na stronie <https://zhp.pl/hub-gk/instrumenty-metodyczne/> w zakładce **Pilotaż harcerskich instrumentów metodycznych** jako “Materiały powiązane z tropami”.

Czas trwania próby

Zalecany czas zdobywania przez zastęp tropu harcerskiego wynosi 4–6 zbiórek zastępu, czyli 1–2 miesiące.

Wytycznych tych nie należy traktować jako sztywnych granic, warto jednak pamiętać, że uwarunkowania rozwojowe utrudniają harcerzom ogarnianie umysłem zbyt długich okresów.

Rozpoczęcie i zakończenie zdobywania

Zdobywanie tropu rozpoczyna się praktycznie od razu po podjęciu decyzji przez zastęp. Fakt ten nie jest ogłaszany rozkazem drużynowego, ale karta tropu powinna być z nim skonsultowana. W trakcie zdobywania przez zastęp tropu, zastępowy przedstawia wybrany trop radzie drużyny i rozważa jej ewentualne uwagi.

Decyzję o zamknięciu próby tropu harcerskiego podejmuje zastęp przy akceptacji rady drużyny, po podsumowaniu działań na forum drużyny. Decyzja w sprawie zaliczenia tropu poszczególnym harcerzom podejmowana jest przez zastęp i oparta jest na ich udziale w działaniach i wkładzie w osiągnięty efekt.

Warto, żeby o zamknięciu tropu dowiedziała się cała drużyna. Fakt, że kolejne zastępy realizują tropy będzie dodatkowo motywować pozostałych harcerzy do zdobywania tropów.

Zaliczenie tropu poszczególnym harcerzom ogłasza drużynowy w rozkazie.

Rola opiekuna

Koordynatorem realizacji tropu jest zastępowy.

Wskazane jest, by działania podejmowane w celu zdobycia tropu monitorował drużynowy lub wskazany przez niego przyboczny lub inny członek kadry drużyny. Należy jednak dbać, by nadzór ten nie ograniczył zastępowemu decyzyjności i nie osłabił jego pozycji jako lidera w ramach tropu lub zastępu jako takiego.

5. Wyzwania

Wyzwanie jest indywidualną próbą charakteru harcerza. Ma ono skłonić go do zmierzenia się z wybraną trudnością i w ten sposób wzmocnienia swej siły woli, zaś po pokonaniu trudności – wzmocnienia poczucia własnej wartości. Dzięki podjęciu i zrealizowaniu wyzwania wychowanek ma się przekonać, że może i powinien pracować nad sobą – że dzięki sile woli potrafi zmienić się na lepsze. Podstawą wybierania wyzwań jest Prawo Harcerskie. Realizowanie wyzwań sprzyja przede wszystkim rozwojowi w sferze ducha i emocji.

Sposób zdobywania

Wyzwania realizowane są wyłącznie indywidualnie, w ramach działalności harcerskiej lub poza nią.

Wyzwania mogą być realizowane zarówno jako element próby na stopień, jak i poza nią.

Program instrumentu

Programy wyzwań są jedynie przykładami i służą zademonstrowaniu funkcjonowania instrumentu. Dopuszczalne jest także inspirowanie się wyzwaniami dedykowanymi sąsiadującym metodykom (np. w przypadku harcerzy inspirowanie się programami wyzwań starszoharcerskich). Przykłady wyzwań znajdziesz na stronie <https://zhp.pl/hub-gk/instrumenty-metodyczne/> w zakładce **Pilotaż harcerskich instrumentów metodycznych** jako "Materiały powiązane z wyzwaniami".

Programy wyzwań są jedynie przykładami i służą zademonstrowaniu funkcjonowania instrumentu. Dopuszczalne jest także inspirowanie się wyzwaniami dedykowanymi sąsiadującym metodykom (np. w przypadku harcerzy inspirowanie się programami wyzwań starszoharcerskich).

Wyzwania **każdorazowo układane są indywidualnie przez drużynowego wspólnie z kandydatem**, w odpowiedzi na potrzeby rozwojowe i wychowawcze w zakresie rozwoju duchowego, emocjonalnego i wolitywnego (dotyczącego siły woli). Dotyczy to także trudności podejmowanych wyzwań – ma ona optymalnie stymulować rozwój, a nie służyć do porównywania harcerzy między sobą.

*Wyzwanie ma być przede wszystkim „próbą charakteru”. Możliwe jest układanie wyzwań opartych o wysiłek fizyczny, pokonywanie lęków społecznych itd., każdorazowo trzeba jednak mieć przed oczami przede wszystkim rozwój wewnętrzny harcerza. Wyzwanie nie jest uniwersalnym instrumentem stymulującym rozwój w dowolnym kierunku – jego celem jest **wzmacnianie ducha** kandydata, nie zaś np. poszerzenie wiedzy czy osiągnięcie kolejnych poziomów sprawności fizycznej.*

Należy pamiętać o sformułowaniu jasnych kryteriów zaliczenia wyzwania.

Materiały dla wychowanków

Brak.

Czas trwania próby

Realizacja wyzwania powinna trwać do miesiąca, ale może ono być krótsze, nawet jednorazowe.

Określanie minimalnego czasu realizacji wyzwania ma sens tylko w przypadku wyzwań ukierunkowanych na ćwiczenie systematyczności i wytrwałości.

Rozpoczęcie i zakończenie zdobywania

Rozpoczęcie realizacji wyzwania może nastąpić bezpośrednio po ustaleniu jego kształtu. Faktu tego nie ogłasza się w rozkazie.

Po zrealizowaniu wyzwania harcerz zgłasza się do drużynowego, który zalicza wyzwanie samodzielnie lub opierając się na relacjach innych osób. Fakt zrealizowania wyzwania ogłasza się na forum drużyny w przyjęty

w niej sposób, w miarę możliwości obrzędowo. Można, ale nie trzeba go także udokumentować w rozkazie drużynowego.

Rola opiekuna

Kształt wyzwania oraz kryteria zaliczenia ustala drużynowy wspólnie z kandydatem. Od tego momentu potrzebne jest jedynie potwierdzenie zrealizowania ustalonych zadań, które drużynowy może powierzyć wybranej przez siebie osobie, w naturalny sposób z reguły będzie to zastępowy.